

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

**110 років від дня народження
Олександра Мазуркевича (1913–
1995), педагога, літературознавця**

Олександр Романович Мазуркевич народився 9 вересня 1913 у с. Жабокрич (тепер с. Торків) Тульчинського району Вінницької області. Педагогічну освіту здобув у Тульчинському педагогічному технікумі, філологічну – у Вінницькому педагогічному інституті, який закінчив 1941. У 1930–31 О. Мазуркевич працював учителем початкової школи в с. Кобилівка (тепер с. Зарічне) Тульчинського району Вінницької області; у 1937–41 – учителем російської та української мови й літератури, директором середньої школи, завідувачем педагогічного кабінету в м. Тростянець Вінницької області.

Учасник Другої світової війни. Після повернення з фронту в 1945–50 рр. працював заступником директора (проктором), старшим викладачем Вінницького педінституту. У 1951–58 був головним редактором журналу «Радянська школа» (заснований 1922 як «Шлях

Вересень-жовтень 2023. Постаті

освіти», з 1991 – «Рідна школа»), працював старшим науковим співробітником відділу літератури Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, а з 1958 – завідувачем відділу літератури, завідувачем відділу методики російської, української літератури, історії, суспільствознавства, основ держави і права цього інституту. Одночасно викладав у Київському університеті теорію літератури, в Київському педагогічному інституті – методику літератури. У 1952 О. Мазуркевич захистив кандидатську дисертацію, а в 1964 – докторську на основі своєї книги «Нариси історії методики української літератури».

Перші друковані праці вченого побачили світ у 1928. Він працював у галузі критики, літературознавства, методики літератури, історії педагогіки. Його перу належить понад 300 наукових праць, серед яких 68 книг, у тому числі 6 підручників, 30 брошур, численні статті у збірниках, журналах і газетах, зокрема 16 опубліковано в зарубіжних виданнях. О. Мазуркевич досліджував проблеми літературної освіти, історію української літератури, творчість та педагогічні погляди Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, А. Тесленка, С. Васильченка та ін. Співатор підручників з української літератури для 9 (10) класу середньої школи (1953–71), підручника з теорії літератури для філологічних факультетів університетів (1975), посібника для вчителів «Українська література в 9 класі» (1985).

Як головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України О. Мазуркевич здійснював наукове керівництво дослідженням проблем літературної освіти та історії української літератури. У 1993 вийшли друком нариси вченого з історії

української словесності «За рідне слово в рідній школі», де висвітлювався процес боротьби за навчання українською мовою впродовж XIX – початку XX ст.

Олександр Романович був інтелігентною, доброзичливою людиною з почуттям гумору й цікавим співрозмовником, володів польською, болгарською, словацькою, сербською, німецькою мовами.

Помер О. Мазуркевич 8 жовтня 1995 р.

**100 років від дня народження
Михайла Сікорського (1923–2011),
історика, музеєзнавця, директора
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»**

«Що було б з людьми, що було б з історією людського духу, коли б серед нас не з'являлись такі рідкісні особистості, як Михайло Іванович Сікорський», – говорив Іван Драч.

Михайло Сікорський народився 13 жовтня 1923 в Чигирині. Закінчивши чигиринську восьмирічку, продовжив навчання у Запорізькому авіаційному технікумі (закінчив 1943 в Омську, куди заклад був евакуйований). Залишився в технікумі інструктором. Після війни вступив на історичний факультет Київського державного університету імені Т. Шевченка. В 1951 за розподілом був призначений директором Переяслав-Хмельницького державного історичного музею. В 1999 з його ініціативи й завдяки неабияким зусиллям заповідник

дістав статус Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Завдяки невтомній праці М. Сікорського заповідник об'єднав 24 тематичні музеї, 370 нерухомих пам'яток народної архітектури, понад 200 тисяч експонатів. За 60 років подвижницької праці Михайло Іванович підняв багатющий пласт історії та культури древньої Переяславської землі, перетворив Переяслав на видатний осередок культури, створив унікальний музейний комплекс. Зокрема, у 1972 з нагоди святкування 250-річчя з дня народження Григорія Сковороди на сесії міської ради, за поданням М. Сікорського, була прийнята ухвала про відкриття в будинку колишньої Переяславської семінарії музею Г. Сковороди, адже саме в Переяславському колегіумі видатний український мислитель розпочав свою педагогічну діяльність.

Автор численних публікацій з історії, археології, краєзнавства, 130 наукових праць, 12 книг і монографій, переважна більшість яких присвячена історії та культурі Переяславської землі: «На землі Переяславській», «Скарби нашої пам'яті», «Велика сучасність державного діяча», «Українська народна естетика», «Музеї землі Переяславської».

Рішенням вченої ради Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди (нині Університет Григорія Сковороди в Переяславі) у 1996 М. Сікорському присвоєно вчене звання доцента кафедри історії та культури України. 2005 Указом Президента України М. Сікорському присвоєно звання Героя України. Михайло Іванович – лауреат Шевченківської премії, нагороджений багатьма орденами та медалями; член правління Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Всеукраїнської спілки краєзнавців, Всеукраїнського фонду культури.

Михайло Сікорський помер 27 вересня 2011 у Переяславі. У цьому місті йому відкрито дві меморіальні дошки: у травні 2012, напередодні Міжнародного дня музеїв, на фасаді будинку, де він жив у 1965-2011 рр. (вул. Ковальська, 8а); у вересні 2012, напередодні річниці від дня смерті, біля Музею Заповіту Т. Шевченка, де він жив у 1951-65 рр. та працював у 1951-2011 рр. (вул. Шевченка, 8).

190 років від дня народження Пелагеї Литвинової-Бартош (1833-1904), педагогині, фольклористки, етнографіні, мистецтвознавиці

Пелагея Литвинова-Бартош народилась 15 жовтня 1833 на хуторі Теревень біля села Землянка (нині Глухівського району Сумської області). В деяких матеріалах місцем її народження називають м. Хмільник, де вона жила з батьками в 1833-39. Пелагея рано залишилася без матері, а 1848 – і без батька. Навчалася спочатку в приватному пансіоні Г. К. Серебрякової у м. Шостці, а потім у 1847-52 – у Московському Єлизаветинському інституті для шляхетних дівчат. 1853 одружилася з чернігівським поміщиком Петром Литвиновим, племінником історика й етнографа Олександра Марковича. В шлюбі стала матір'ю десяти дітей (7 синів і 3 дочок), сама їх і виховувала, перебуваючи під час їхнього навчання у Глухові, Новгород-Сіверську, Києві й Москві. Мешкаючи в Києві, познайомила з родинами Русових, Антоновичів, Лисенків, Старицьких і під їхнім впливом

зацікавилася долею і культурою народу.

1875 відкрила в Києві початкову школу, для учнів якої впорядкувала посібники «Азбука для народних шкіл» та «Оповідання для дітей». У педагогічній діяльності керувалася насамперед методикою К. Ушинського. Свою «Азбуку» намагалася зробити зрозумілою та цікавою для українських дітей, тому писала її зрозумілою для дитячого розуму мовою, доступно пояснювала деякі російські слова. «Азбука» містила алфавіт, прості речення, прописи цифри та ілюстрації. Педагогиня вважала, що просту лічбу та письмо доцільно вивчати, поєднуючи з читанням. «Оповідання» також були написані простою та зрозумілою для дітей мовою. Захоплені оповідання про враження хлопчика, який відвідав село, розповіді про свійських тварин і птахів, водночас містили численні відомості наукового характеру.

Була обрана дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка, членом-кореспондентом Паризького антропологічного товариства. Здійснювала численні краєзнавчі дослідження: збирала матеріали з народного ткацтва, рибальства, кулінарії, народних вірувань, традицій, побуту тощо. Всі ці матеріали, зібрані під час численних етнографічних, мистецтвознавчих та фольклористичних розвідок, дослідниця ретельно вивчала та систематизувала.

Співпрацювала з київськими виданнями «Заря» і «Труд». Опублікувала кілька альбомів народних візерунків та низку дописів, статей і споминів у часописі «Киевская старина». Переклала комедії Ж.-Б. Мольєра «Жорж Данден, або Обдурений чоловік» (під назвою «Грицько Дендрик, або Одарчин чоловік») та «Лікар мимоволі» («Знахар по неволі»). Найзначнішим етнографічним твором Литвинової стали «Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського

повіту в Чернігівщині» (Львів, 1900). В останні роки життя працювала над «Народним календарем», «Ткацтвом» та «Народною кухнею».

Померла 21 вересня 1904. Похована на цвинтарі с. Землянка. У 2019 жителі цього села до 185-ї річниці від дня народження Пелагеї Литвинової-Бартош створили історико-етнографічний музей.

140 років від дня народження Якова Степового (1883-1921), українського композитора, педагога

Яків Степанович Степовий (справжнє прізвище – Якименко) народився 20 жовтня 1883 у Харкові в родині професійного церковного півчого. У 1895 був прийнятий до Петербурзької придворної капели, де оволодів професією диригента, навчився грати на фортепіано і кларнеті. 1909 закінчив Петербурзьку консерваторію у класі Миколи Римського-Корсакова і Анатолія Лядова.

Його композиторська діяльність розпочалася з написання «Херувимської пісні» у 1899. У 1905-06 пише вокальний цикл «Барвінки» на тексти українських поетів, у 1907-08 – вокальний цикл «Пісні настрою» на вірші Олександра Олеся. На композитора величезне враження справила поезія Максима Рильського, і він став першим композитором, який поклав на музику вірші поета («Три вірші М. Рильського»).

У 1917 Я. Степовий став викладачем музично-теоретичних дисциплін у Київській консерваторії, склав підручник елементарної теорії музики. З 1919

завідував музичною частиною Українського державного музично-драматичного театру «Музична драма», режисером якого був Лесь Курбас; працював завідувачем секції національної музики у Всеукраїнському комітеті мистецтв Народного комісаріату освіти. З ініціативи Я. Степового у 1920 розпочалися виступи Державного струнного квартету. Створив симфонічний оркестр імені Миколи Лисенка, працював над проектом створення диригентського інституту.

Якова Степового вважають одним із засновників української композиторської школи 1920-х років, продовжувачем національних традицій у музиці, відроджених М. Лисенком. Провідними жанрами творчості Я. Степового є камерно-вокальна та фортепіанна музика. Композитор писав пісні та романси на вірші українських поетів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Кониського, М. Чернявського, М. Вороного та ін. Зокрема, саме Я. Степовий написав музику до творів Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати» та «Зоре моя вечірняя», оперу «Невольник», фортепіанний прелюд «Пам'яті Т. Шевченка».

Разом із Кирилом Стеценком та Миколою Леонтовичем Степовий значну увагу приділяв компонуванню й пропагуванню нових творів для дітей, беручи за основу народну пісню, вірші поетів-класиків. Відомі його обробки народних пісень та оригінальні твори для дитячого хору («Малим дітям», «П'ять шкільних хорів», 3 випуски збірки пісень для дошкільного віку «Проліски»). Ці збірки вмщують майже 150 творів. Вони збагатили досить обмежений на той час дитячий репертуар, відіграли значну роль у справі музичного виховання молодого покоління.

4 листопада 1921, після чергової концертної подорожі, Яків Степовий несподівано захворів на тиф і помер у Києві. Похований на Байковому цвинтарі.